

Tijd voor tijm

Tijm is hot. Dat is te merken aan het aantal nieuwe soorten en cultivars dat de afgelopen jaren op de markt is verschenen. Vooral als visueel aantrekkelijke potplant gaan de tijmen als zoete broodjes over de toonbank. Qua naamgeving liggen de zaken echter erg gecompliceerd.

Thymus is een vrij groot geslacht van ongeveer 150 soorten dwerg- en halfheesters, dat deel uitmaakt van de bekende lipbloemfamilie (*Lamiaceae*). Het geslacht komt voor in vrijwel geheel Europa, gematigd Azië en Noord-Afrika. Vooral in het Middellandse Zeegebied komen veel soorten voor.

Alle soorten hebben aangenaam geurend blad, waar dit geslacht vooral om bekendstaat. Van alle lipbloemigen heeft tijm misschien wel de meest aantrekkelijke blad-geur: zacht kruidig en krachtig, maar niet zo scherp dominant als bijvoorbeeld rozemarijn en salie. Niet alleen de kleine blaadjes geuren, maar ook de bloemen hebben een vrij sterke, zoete geur, die vermengd met het aromatische blad, voor een heerlijke, zomerse geursensatie kunnen zorgen.

Er zit vrij veel variatie in bladgeur tussen de soorten of soms binnen dezelfde soort. Naast verschillen in intensiteit zijn er ook verschillende geurtypen te onderscheiden. De twee sterkst geurende in Nederland bekende tuinsoorten zijn *T. vulgaris* (echte tijm) en *T. x citriodorus* (citroentijm). Van de laatste geurt het blad naar citroenen. Extra sterk of markant geurende cultivars van *T. vulgaris* zijn 'Fragrantissimus' (sinaasappelachtige geur) en 'Haute Vallée de l'Aude' (harsachtige geur).

Soorten die ook sterk geuren, maar in Nederland niet zo bekend zijn, zijn: *T. caespitius* en *T. herba-barona*. Beide soorten zijn nog net geschikt voor de vollegrond, maar zullen in een strenge winter niet overleven. *T. caespitius* heeft een sterke, zeer typische bladgeur. *T. herba-barona* heeft een karwijachtige geur.

Ten slotte zijn er nog enkele soorten die sterk geuren, maar in Nederland niet winterhard genoeg zijn. Ze worden soms als kuip- of potplant aangeboden: *T. camphoratus*, *T. ciliatus*, *T. mastichina*, *T. richardii* en *T. zygis*.

T. praecox (kruiptijm) en in mindere mate *T. pulegioides* (grote wilde tijm) en *T. serpyllum* (wilde tijm) zijn in Nederland het bekendst. De bladgeur is iets minder sterk

Tijm moet het vooral hebben van zijn geur. De *Thymus vulgaris* 'Fragrantissimus' (boven) valt op door zijn sinaasappelgeur. De kruiptijm *T. praecox* 'Russetings' presenteert zich als geurend tapijt.

Foto's: PPO Boomkwekerij

dan van de vorige soorten, maar is nog steeds erg aangenaam.

Gebruikswaarde

De tijmen kunnen ruwweg worden verdeeld in struiktijmen en zodenvormende tijmen (tabel). De struiktijmen (vooral *T. vulgaris*) ontleen hun sierwaarde aan de habitus en/of de bloemen en soms aan de bladkleur of geur. Van de zodenvormende tijmen (zoals *T. praecox*) kunnen prachtige tapijten worden aangelegd, waarbij ook de bloemen en/of de bladeren (kleur en beharing) vaak bijdragen aan de sierwaarde.

Vooral de zodenvormende tijmen zijn bij uitstek geschikt voor de rotstuin, als randbeplanting of als geurend gazon (bodembedekker). Citroentijmen liggen qua groeiwijze in tussen de struikvormige en zodenvormende tijmen. Veel tijmen gooien hoge ogen voor gebruik in bakken of als visueel aantrekkelijke potplant.

Daarnaast wordt tijm als keukenkruid gebruikt, vooral de blaadjes van *T. vulgaris*. Uit verschillende soorten tijm worden diverse typen etherische olie gewonnen. Vooral selecties van *T. vulgaris* worden hiervoor gebruikt, maar ook *T. serpyllum*, *T. zygis*, *T. mastichina* en *T. x citriodorus*.

Toptijmen: Overzicht van de bekendste en/of beste tijmen

Naam	Groei vorm	Hoogte	Bladkleur	Bloemkleur	Overig
Struikvormige tijmen					
<i>Thymus praecox</i> 'Porlock'	Dwergstruikje	Tot 25 cm hoog	Blaadjes donkergroen, sterk geurend	Bloemen paarsroze	Hybride van <i>T. vulgaris</i> , ten onrechte vaak ingedeeld bij <i>T. praecox</i>
<i>T. vulgaris</i> 'Compactus'	Compacte groeiwijze	Tot circa 25 cm hoog		Bloemen egaal lichtpaarsroze, zonder meeldraden	Veel gebruikt als visueel aantrekkelijke potplant, ook in de winter
<i>T. vulgaris</i> 'Fragrantissimus'	Bossig struikje	Circa 30 cm hoog	Zeer sterk geurende blaadjes, die veel in de keuken worden gebruikt	Bloemen lichtpaarsroze	
<i>T. vulgaris</i> 'Silver Posie'		Circa 20 cm hoog	Witbonte blaadjes	Bloemen egaal lichtpaarsroze, zonder meeldraden De bloei is niet overdadig en weinig opvallend door de bonte blaadjes	
Citroentijmen (semistruikvormig)					
<i>T. x citriodorus</i> 'Bertram Anderson'		Circa 15 cm hoog	Gele blaadjes, ook in de winter	Bloempjes paarsroze, zonder meeldraden	Blijft beter op kleur dan 'Aureus', geen duidelijke citroengeur
<i>T. x citriodorus</i> 'Silver Queen'	Groeiwijze half-opgaand	20 cm hoog	Witbonte blaadjes, licht naar citroenen geurend		Wordt nogal eens verward met <i>T. vulgaris</i> 'Silver Posie' die niet naar citroenen geurt en een meer opgaande groeiwijze heeft
<i>T. 'Doone Valley'</i>	Zodenvormend	Circa 10 cm hoog	Geelbonte blaadjes (groen met gele top) naar citroenen geurend	Bloemen egaal paarsroze, zonder meeldraden	Lijkt op <i>T. praecox</i> 'Goldstream', maar deze laatste heeft iets lichtere blaadjes
Kruiptijmen (zodenvormend)					
<i>T. 'Hartington Silver'</i> (syn. 'Highland Cream')	Fijn gebouwd	Circa 10 cm hoog	Blaadjes witbont	Bloemen paarsroze	
<i>T. praecox</i> 'Albiflorus'		Tot 10 cm hoog	Bladkleur lichtgroen en vrijwel kaal	Bloemen wit, met meeldraden	
<i>T. praecox</i> 'Coccineus'		Tot 10 cm hoog		Bloemen paarsroze, met meeldraden, rijk bloeiend	Een van de oudste cultivars, in praktijk zijn er ook onechte klonen in omloop
<i>T. praecox</i> 'Minor'	Laag en compact	Tot 5 cm hoog	Kleine blaadjes	Paarsroze bloemen, met meeldraden	
<i>T. praecox</i> 'Mountain Select'	Bloeiende wol-tijm	Tot 10 cm hoog	Blaadjes sterk behaard	Bloemen paarsroze met donkere en witte vlekken en met meeldraden	Sterke plant
<i>T. praecox</i> 'Pink Chintz'		Tot 10 cm hoog	Blaadjes iets behaard	Bloemen zeer lichtpaarsroze, met meeldraden	Lijkt qua kleur veel op <i>T. praecox</i> 'Vey', die ook vrij veel wordt gekweekt
<i>T. praecox</i> 'Pseudolanuginosus'	Wollige tijm	Tot 10 cm hoog	Blaadjes zeer sterk behaard	Arm bloeiend, 6-7, bloemen klein, bleekroze, zonder meeldraden	
<i>T. praecox</i> 'Russetings'		Tot 10 cm hoog	Blaadjes iets behaard	Bloemen klein, paarsroze, sterk donker/witgevekt, zonder meeldraden	

De olie wordt onder andere gebruikt voor medicinale doeleinden, cosmetische artikelen en parfumerie. Verder is tijm ook als bijenplant bekend bij imkers (geliefd om de speciale tijmhoning).

Tijmen groeien het best op droge, schrale, warme en zonnige plaatsen. Voor wat betreft de vermenigvuldiging geldt dat de zodenvormers het best gescheurd kunnen worden in augustus/september of maart (of

eventueel gestekt kunnen worden in mei/juni). De struikvormen kunnen het best gestekt worden in mei/juni (of eventueel gezaaid worden in maart/april).

Naamgeving lastig

Qua naamgeving is *Thymus* een van de lastigste geslachten uit de boomkwekerijsector. Dit maakt dat er veel verwarring

heerst. Daarom is er ongeveer 20 jaar geleden door PPO een sortimentsopplant van *Thymus* opgezet, in samenwerking met de Vereniging van Vasteplantenkwekers en Wageningen Universiteit. De belangrijkste oorzaak van de lastige nomenclatuur is dat de botanische soorten lastig te definiëren zijn. Hybridisatie tussen soorten is schering en inslag. Dus waar liggen de soortgrenzen?

***T. vulgaris* 'Silver Posie' is een tijm die zijn sierwaarde ontleent aan zijn bladkleur.**

Dit probleem komt bijvoorbeeld duidelijk naar voren bij het vergelijken van de vermeldingen van de soortantallen door diverse flora's. Deze variëren van 35 soorten tot enkele honderden soorten. Soms worden bijvoorbeeld *T. praecox*, *T. pseudolanuginosus*, *T. drucei* en *T. britannicus* als verschillende soorten beschouwd en soms als één soort: *T. praecox*.

Bij het sortimentsonderzoek is gekozen voor de opvatting die in de Flora van Europa (Flora Europaea) wordt gevolgd. De meeste cultivars van de zodenvormende Tijmen vallen dan onder *T. praecox*. Deze opvatting is ook in de Naamlijst van vaste planten doorgevoerd. Voor de sector is dit ook een praktische oplossing.

Door buitenlandse lijsten en gespecialiseerde tijm-/kruidenkwekers wordt deze opvatting niet altijd gevolgd en daar zie je nu twee dingen door elkaar gebeuren. Aan de ene kant worden nog oude soorten zoals *T. britannicus* en *T. drucei* gebruikt voor het indelen van cultivars, met alle discussies van dien. En aan de andere kant zie je dat de handdoek in de ring wordt gegooid voor het onderbrengen van cultivars in soorten.

Steeds vaker worden cultivars direct onder de geslachtsnaam geplaatst. Dit laatste is een logisch gevolg van de inmiddels ver doorgevoerde kruisingen. Tijm raakt rijp voor classificatie in cultivargroepen, net als bij bijvoorbeeld rozen, *Rhododendron* en *Iris*. Een prima ontwikkeling, die geleidelijk ook in de Naamlijst zal gaan worden gevolgd. Daarbij wordt het sterk afgeraden om nog oude botanische soortnamen, zoals *T. britannicus* en *T. drucei*, te gebruiken. Deze zorgen alleen maar voor naamsverwarring en onenigheid. ■

Marco Hoffman Hoffman is onderzoeker bij PPO Boomkwekerij in Lisse, (0252) 46 21 66/
marco.hoffman@wur.nl.

Dit artikel is geschreven met financiering van het Productschap Tuinbouw.